

Szexuális forradalmak

nemiség, lázadás és rock'n'roll

Ezt a könyvet szüleinknek ajánljuk.

Szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik hajlandók voltak fölforgatni polcaikat hanglemezek és régi cikkek után kutatva, késznek mutatkoztak az eszmecserére, szenzációs címötletekkel álltak elő, gyakorlati tanácsokkal láttak el, esetleg elolvasták e könyv korai változatait: Simon Frith, Jon Savage, Michael Krumber, Craig Marks, Dana Gross, Sue Patel, David Stubbs, Dana Dickey, Mark Sinker, Mike McGonigal, Susan Masters, Barney Hoskyns, Mat Smith, Keith Riches, Mike Rubin, Lisa Mendelsund, Jon Selzer, Pat Blashill, Jones, Erik Davis, Ian Penman, Caren Myers, Jessica Maynard, Burhan Tufail, Dominica D'Arcangelo, Alissa Katz. Szintén szeretnénk megköszönni Pete Ayrton, Tony Peake, Ira Silverberg és Lindsay Waters segítségét.

Mikor hozzáláttunk a munkához, csak annyit tudtunk, hogy könyvet kell írunk, azt viszont nem, pontosan mi fog állni benne, mivel bárkinek is hozakodtunk elő a témánkkal – nemiség és rock –, olyan sokféle, intenzív reakciókkal szembesültünk, amelyek méginkább zavarba hoztak illetve győztek meg (a munka szükségességéről). Mintha egy Rorschach pontképet tettünk volna barátaink elé: mindenki mást látott meg benne. Néhányan nőismerőseink közül olyan dalokkal példálóztak, amelyeket mint zenét nagyra tartottak, de a szövegek kétségeket ébresztettek bennük; a legtöbb férfi meg hajlamos volt azt föltételezni, ez a könyv is csak a lerágott csonton fog újra csámcsogni: nők a rockban (mintha a férfi művészek valamilyen úton-módon kivételek lennének a nemiség kategóriája alól). Mások a mizogínia szó sűrű emlegetése miatt váltak defenzívvé vagy – még inkább – gúnyolódóvá.

Nilvánvalóan mindenki megsejtette, hogy valami megmozdult a rock'n'roll – nemiség szűrőjén keresztüli – vizsgálatokor. A rock olyan, a képzeletből fakadó teret kínál föl, amelyben szexuális identitás megerősítést nyer, ahol ki tudod tágítani, néha egyszersmind el is kerülni annak határait. Suzanne Moore ezt az imaginatív aktivitást hívja nemi turizmusnak, ami jelenthet kalandozást a zöldebbnek tűnő fűben, egy sétát a vadonban, mások nyomorúságába tett olcsó kirándulás élvezetét, vagy csak egyszerűen mindennapi éned maga mögött hagyását. A gátlásos nők valószínűleg magát a kegyetlenséget látják meg a Stones-ban vagy a Sex Pistolsban, érzelmeik vértjébe bújít férfiak androgénosdit, a hím nyafogógépek katonásdit játszhatnak a harcos maszkulinitásban s a megalomániás fantáziákbanelve a maguk kis gyönyöreire.

A *Szexuális forradalmak* a rockban tapasztalható nőgyűlölet kritikájaként indult, majd fejlődött fokozatosan a rock képzeletvilágára jellemző femininitás-képzetek gyűjteményévé, hogy végül jelenlegi állapotába sűrűsödjön össze: a (férfi és női) lázadás egyfajta pszichoanalízisévé. Az első, *Lázadó mizogíniások* című részben a lázadó férfi módszereit fedezzük föl, ahogyan önmagát dramatizálja a femininnel szemben. Ide kell sorolnunk a sebességre születtem (born to run) sugallatát (Rolling Stones, Iggy Pop), a katonát vagy harcost, aki a barátok közti, *vállvetve a harcban* jelmondatban talál mene-

déket (The Clash, Public Enemy), s az ember-gép onnipotenciájának (heavy metal, techno) meg a királyi rangnak (The Doors, Nick Cave, gangsta rap) önkiterjesztő látomásait.

A második, *Alámerülés a misztikába* részben a hím rock idealisztikus elképzeléseit vizsgáljuk meg a femininitásról, illetve a nőről: a hazatérés vágyának vég nélküli kifejeződéseit, a visszatérést az anyaméhbe, ami gyakran Természet Ősanyánk tiszteletében vagy kozmikus/óceanisztikus miszticizmusban ölt formát. Ezt a hagyományt – az anya pszichedelikus fia – képviseli a Byrds, Van Morrison, Pink Floyd, Can, Brian Eno, My Bloody Valentine stb.

A harmadik részben, *Rántsát föl a szoknyád és beszélj*, az után nyomozunk, hogyan próbáltak a gyengébbik nem képviselői elképzelni és kreálni sajátosan női lázadást. Mivel ez a kísérlet maga után vonta önmaguknak a femininitás konvencionális fogalmi szintjeivel szembeni definiálását, a női lázadók azon kapják magukat, hogy sikamlós ellentmondásokkal kell megküzdeniük. Itt elsősorban a következő, leginkább hatásosnak tűnő stratégiákra koncentrálnak: álarcosbál/misztika (Kate Bush, Siouxsie, Annie Lennox, Grace Jones), a hagyományos nőiség demisztifikációja (Slits, Raincoats, Riot Grrrl), a férfi lázadásának fiúsan lányos utánzása (Joan Jett, L7), a vallomásos módszer (Janis Joplin, Lydia Lunch, Hole), végül de nem utolsósorban pedig azok a művészek, akik karjaikba zárják az ellentmondást és a fluxusban lelik örömeiket (Patti Smith, Throwing Muses, Mary Margaret O'Hara).

Miért választottuk el ilyen egyértelműen a férfiakról a nőket, valamint az igazi férfiakat az anyuci kisfiakról? Úgy tűnt, ez a legjobb útja, hogy felszínre hozzassuk/föltárhassuk azokat a mintákat (pattern) és összefüggéseket, amelyek a különböző korszakok között feszülnek. Amikor pedig a nemek közötti különbség vizsgálatához érünk, Gilles Deleuze és Felix Guattari kétése, de pragmatikus véleményével azonosulunk, miszerint „minden dualizmus, ami az ellenség, egy teljességgel szükségszerű ellenség, bútorzat, amit örökké újrarendezünk”.

A dualizmustól a duoizmusig... a valódi problémák két ember írásának közös hanggá olvasztásán keresztül öltenek formát. Férfi-nő partnerségünk egyszerre volt előny és kényszer; képesek voltunk egymás előítéleteinek és vakfoltjainak ellensúlyozására, de személyes nemi tapasztalataink közvetlen leírása nehéznek bizonyult. Néha nagy volt a kísértés: hagyjuk el a semleges, univokális mit azért, hogy föltárhassanak a szöveg belső egyenlenségei. (Még két különböző betűtípus használatával is eljátszadoztunk, végül elvetettük az ötletet: csupán Derrida-szerű hóbortnak tűnt.)

Ez a könyv korántsem terjed ki minden részletre, ami azonban szükségszerű, mivel nagyokat kell ugranunk időben és térben ahhoz, hogy fölvezolhassuk a főbb irányvonalakat, témákat, leszármazási vonalakat, megkülönböztető jegyeket, metaforákat és rögeszméket. Figyelmen kívül hagyunk számos jelentős személyt és helyükre olyan marginális művészeket állítottunk, akik bizonyos tendenciákat leglátványosabb határaiig toltak ki, ezáltal új ismeretleket tártak föl. A nemiség és rockzene témájában íródott korai könyvek elsősorban a nők harcáról szólnak a zeneiparban tapasztalható sovinizmus ellen, vagy a szexizmus egyre inkább kiüresedő formái (heavy metal, gangsta rap) felől közelítették meg a kérdéskört. Szerintünk azonban a mizogínia e zajos megnyilvánulásaiban már eleve ott rejlik a magyarázat; úgy döntöttünk, hogy érdemesebb kevésbé magától értetődő ügyekre fókuszálnunk: a betegesen nőgyűlölő szubtextusokra, a patriarchális értékrendben megbújó bűnpártolásra, amely jónéhány esetben ott lappang a nyilvánvalóan szubverzív és libertáriánus folyamatok mélyén. Csel-szövése áldozatai vagyunk, mert a szabadság érzete és hangjai – a Rolling Stones, a Stooges és a Sex Pistols zenéje például – az aralom csírait rejthetik magukban.

Iggy Pop egyszer a következőket mondta az életében szerepet játszó nőkről: „Ha közel kerülnek hozzám, azonnal kirántom a lábuk alól a talajt. Na ez az, amiért zenélek.” Ez a rock'n'roll in excelsis; hím kegyetlenség, düh és hevesesség, ez a LÉNYEG. Könyvünk megírásának egyik célja tehát új területek föl kutatása volt, vajon elképzelhető-e olyan rock'n'roll, amelyet nem hat át teljesen ez a fajta szabadjára engedett, erőszakos szenvedély.

A *Sexuális forradalmak* nem arra tett kísérlet, hogy a Rock lázadóit az erkölcsrendszert bírálóink ítélőszéke elé citálja, munkánk sokkal inkább problémafölvetés, mint tárgyalás. Sőt, ami azt illeti, a könyvben előforduló művészek legtöbbje olyan, akikért teljesen odavagyunk. Néhányan minden

idők „legelvetemültebb törvényszegői” – Stones, Stooges, Nick Cave stb. – közül örök kedvenceink. Tulajdonképpen egyszerű az alaptételünk, e művészek rendkívüli életszerűsége nem vonatkoztatható el választott fedezéküktől, a „beteges” nemi beállítódottságtól. Ugyanis ami ezeket a lázadókat annyira erőteljessé teszi, az éppen a kitörés pszichoszexuális dinamikája.

Természetesen el lehet menni a rockban feszülő energiák kérdése mellett anélkül, hogy „egyetértően” annak nőellenes késztettségében, vagy még tudatosabban oda lehet e problémára figyelni. A nőknek évekig abban sikerült fölmentésre találniuk – az analízis hideg, érzelmentes világában –, ami tisztán elnyomónak tűnt számukra (pl. Led Zeppelin, Guns'n'Roses). Ez kicsit arra emlékeztet, amikor rémület fogja el őket egy kilótt rakétalövődék láttán, de figyelmen kívül hagyják, hogy mi hajtja (mizogínia), illetve ki a célpont (te!). Vagy arra, amikor lélegzetvisszafojtva bámulják a piramisokat, s közben véletlenül megfélekednek az őket emelő rabszolgák kimondhatatlan szenvedéseiről.

Ha mégis úgy döntesz, hogy a kritikai éleslátás ösvénye mentén haladsz előre, és belefogsz a rock pszichoszexuális támasztékainak elemzésébe, hamarosan egy kettős kötelezettség interzónájában találsz magad – megfeszülsz a rock rajongótáborra meg a feminizmus, illetve az esztétika és az etika egymásnak ellentmondó pólusai között. Ellen Willis *Beginning to See the Light* című esszéjében pontosan erre az ambivalenciára érzett rá, s küzdök is a nyilvánvaló paradoxonnal, hiszen mint feministát sokkal inkább érdekli a Sex Pistols abortuszellenes szóáradata, a *Bodies*, mint a „női zenék” egészséges pozitívizmusa. „Az a zene, amely ennyire bátran és agresszívan fejezte ki mindazt, amit az énekes akart, szeretett, gyűlölt – mint a jó rock and roll esetében –, engem is arra késztetett, hogy hasonlóképpen cselekedjek; így, mégha tartalmilag nőellenes, antiszexuális, bizonyos értelemben antihumánus is, biztatott engem a forma a magam szabadságharcára. Hasonlóan működött a másik eset: a félnék zene engem is szégyenlőssé tett, akármilyen is volt politikai háttere.”

Ez a paradoxon határozta meg kezdettől fogva a mi gondolkodásmódunkat, még mielőtt ráéltünk volna e paradoxon tömör megfogalmazására Willis könyvében. És természetesen nem oldottuk meg az esztétika vs. etika, gyönyör vs. felelősség dilemmáit, mindössze hozzájárultunk egy nehezen elért fegyverszünethez. Néha még arra is gondoltunk, vajon képesek leszünk-e olyan ártatlanul hallgatni a Stonest vagy a Stoogest, mint azelőtt. Noha az írás nem volt interferens élvezetünkkel, meg kell jegyeznünk, hogy a hajlandóság a feladásra mindig is megvolt bennünk, zenehallgatásainkat mindig is beárnyékolták mindazon eredmények, amiket sikerült napvilágra hoznunk. Nem mondhatod, hogy nem figyelmeztettünk.

Domokos Tamás fordítása